

ARRAZAKERIAREN AURKAKO HEZKUNTZA

Gazte eta nerabeekin lan egiten duten irakasle eta hezitzaileentzako gida

Data

2022

Egileak

SOS ARRAZAKERIA GIPUZKOA

Hezkuntza Saila

Hezkuntzari bira, kanpora begira. *Una Investigación Acción Participativa para transformar la realidad desde las aulas*

Laguntzaileak

**Gipuzkoako
Foru Aldundia**
Kultura, Lankidetzeta, Gazteria
eta Kirol Departamentua

Diputación Foral
de Gipuzkoa
Departamento de Cultura,
Cooperación, Juventud y Deportes

Gipuzkoako foru aldundia

Kultura, Lankidetzeta, Gazteria eta Kirola

Aurkibidea

01. Sarrera

4. orrialdea

---

02. Kontzeptualizazio teoriko batzuk – Hezkuntza ereduak

6. orrialdea

- a. Kulturarteko hezkuntza
- b. Arrazakeriaren aurkako hezkuntza
- c. Giza eskubideetan oinarritutako hezkuntza
- d. Genero ikuspegia hezkuntzan

03. Arrazakeriaren aurkako hezkuntzarako elementuak

11. orrialdea

- a. Zeharkakotasuna eta arrazakeriaren aurkako curriculumak
- b. Irakasleen prestakuntza
- c. Partaidetza eta komunitate birtuala
- d. Irakasleen harrera eta aniztasunarekiko arreta

04. Arrazakeria eta diskriminazioa ikastetxeetan

22. orrialdea

- a. Estereotipoak, aurreiritziak, zurrumurruak eta diskriminazioa
- b. Diskriminazioa eta arrazakeria eskolan
- c. Nerabezaroa eta gorroto diskurtsoak

05. Arrazakeriaren aurkako ekintzak ikasgelan

28. orrialdea

---

06. Bereizkeriaren eta gorabehera arrazisten aurrean jardutea

32. orrialdea

---

07. Erreferentzia bibliografikoak

35. orrialdea

01

Sarrera

Gida hau, **Hezkuntzari Bira Kanpora Begira** proiektuaren barruan, Gipuzkoako bigarren hezkuntzako hainbat ikastetxerekin batera egindako ikerketa prozesuaren emaitza da. Hezkuntza prozesuak irakatsi eta ikasteko prozesuak izan behar dutela ulertuta, prozesu horietan hezten hari direnak irakatsi eta, aldi berean, irakasten hari direnak ikasteko aukera ematen dutelarik.

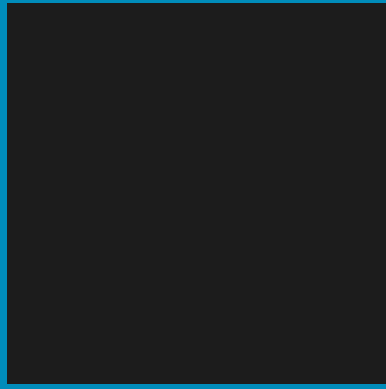
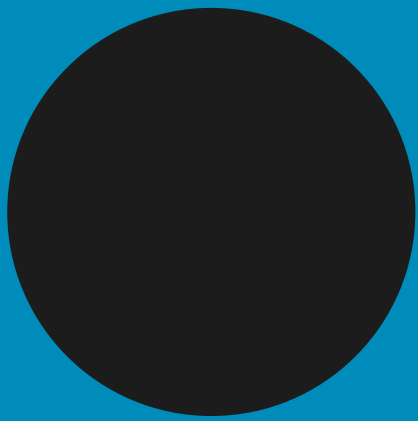
Gaur egungo egoera kulturantzunaren aurrean, gero eta premiazkoagoa da arrazakeriaren aurkakoa eta giza eskubide eta eskubide feministen aldeko kultura arteko hezkuntza bat. Eta, horretarako, beharrezkoa da subjektu protagonisten gaitasunak garatuko dituzten hezkuntza prozesu kritikoak, sortzaileak, integralak eta integratzaileak eratzea. Zalantzan jartzeko prozesuez ari gara, errealitate aldakor baten aurrean bilaketak eta posizionamenduak erraztuko dituztena, identitate anitzak eta aldakorrak identifikatzea eta ezagutzea sustatzea helburu dutenak. Askotariko prozesuak, inter konektatuak, indibidualak, taldekoak, kolektiboak eta masiboak.

Kontzeptu esparru hori abiapuntutzat hartuta, eta irakasleen eta hezkuntzaren esparruan lan egiten duten pertsonen prestakuntza premia detektatu denez, ikerketa taldeak hezkuntzako, hezkuntza formaleko eta ez-formaleko eragileekin eta nerabeekin eztabaidatzeko eta hausnartzeko aukera izan du, hemen aurkezten den gidara iristeko.

Gida hau gizartearen eraldatzeko hezkuntzan aurrera egiteko helburuarekin sortu da, uste baitugu gaur egun beharrezkoa dela hezkuntza espazioetan kulturartekotasunari, diskriminazioari eta arrazakeriari buruz hitz egitea, eta modu argi eta zintzoan egitea. Baina, are garrantzitsuagoa dena, uste dugu ez dela espero behar gure hezkuntza-eremuetan diskriminazio egoera larriak gertatzea gaia lantzeko. Diskurtso horiek maila eta forma desberdinetan ematen dira, eta ez dira beti ikusten.

Izan ere, hau irakasleentzat eguneroko erronka da, gaiari buruzko prestakuntza espezifikoa jaso ez arren, homogeneotasunera jotzen duen eta indarrean dagoen hezkuntza eredia aldatzeko aukera dute.

Horregatik, gida honek argudio, dinamika eta informazio orokorra eman nahi die irakasleei, pentsamendu kritikoa sortzeko, eta gaia ikasleekin lantzeko tresnak ere. Ikasleentzako gidan bezala, proposatutako jarduerak pentsamendu kritikoa piztu nahi dute, pertsonak beren prozesu pedagogikoetan duten protagonismoa hautemanen. Hainbat gaiari buruzko eztabaida sustatzen da gazteekin, arrazakeriaren aurkako ahaleaginean sentsibilizatu eta subjektu aktibo izatera bideratzen da, errealitatearen analisi kritiko, eraldatzaile eta feminista sustatzeko.

02

**Kontzeptualizazio teoriko
batzuk - hezkuntza
ereduak**

Ikuspegi orokorrak erreferentziatzat hartu ditugu gure proposamen pedagogikoa egituratzeko, kultur arteko hezkuntza, arrazakeriaren aurkako hezkuntza, Giza Eskubideetan oinarritutako hezkuntza eta genero ikuspegiko ereduetan oinarrituta. Gure ustez, **eredu horien elkarrekintza hezkuntza kritiko eraldatzaileko bidea da**, eta horiek ulertzeak gogoeta sustatzeko, gure hezkuntza praktikak eta espazioak zalantzan jartzeko eta egokitzeko balio du.

A. Kulturarteko hezkuntza

Kulturartekotasuna gizabanakoen, taldeen eta kultura desberdinetako erakundeen arteko ekintzari eta komunikazioari dagokio. Desberdintasuna gizartearen aberastean duen balio erantsi eta positibo gisa ulertuta (Besalú eta Paludarias, 1992). Izan ere, kulturarteko ikuspegiari jarraituz, desberdintasuna beharrezkoa da norberaren nortasuna eta kultura mantentzea eta garatzea sustatzeko; era berean, berdintasuna beharrezkoa da bazterketa eta bazterketa prebenitzeko. Hala, azpimarratzeko “berdinak garelako desberdinak baino” (Carbonell, 2004).

Kulturartekotasunaren abiapuntua, beraz, gizarte bereko subjektuen arteko interdependentzia da, eta interdependentzia horrek berak markatzen duen bidea, errealitatea bere horretan egiaztatzen edo kultura edo etnia izaera desberdineko pertsonen arteko bizikidetzaren berezko disonantziak kudeatzetik haratago joan ahal izateko (Otero, 2009).

Hezkuntzaren esparruan aplikatuz, hainbat egilek kulturarteko eredu pedagogikoari edo kulturarteko hezkuntzari buruz idatzi dute. Xavier Besalú egilearen arabera, kulturarteko hezkuntzak, ororen gainetik, kalitatezko hezkuntza izan nahi du guztiontzat, eta, ondorioz, eraginkorragoa (legeek agintzen dutena betetzeko) eta bidezkoagoa (benetako hezkuntza- eta gizarte-aukera-berdintasuna eragozten edo baldintzatzen duten desberdintasun guztiei aurre egiteko ildoan).

Ildo horretan, kulturarteko hezkuntza ikasle guztiek (ez bakarrik ikasle atzerritarrek, edo soilik bertakoek) eta irakasleek mundu desberdin batean, modu positiboan bizitzeko txertatu behar dituzten konpetentzietan oinarritzen da. Gaitasun horiek norberaren praktika kulturalak eta gure ingurune sozialean eta munduan dagoen aniztasun kulturala modu gogoetatsu eta kritikoan ulertzeari egiten diote erreferentzia. Hau da, kultura-ekoizpen guztien balioa eta funtzionaltasuna ulertzea; erlijioen, hizkuntzen, ohituren eta abarren artean muga finkorik ezartzeko ezintasuna; edozein gizarte-talderi datzekion barne-aniztasuna, eta abar. (Erreka, 2013).

Kulturarteko hezkuntzak funtsezko eragiletzat jotzen du eskola kultura-balioen arteko berdintasuna eraikitzeke, izan ere, bertan gaintu litezke diskriminazio eta arrazakeria-modu desberdinak, ezjakintasunaren eta desinformazioaren produktu gisa ulertuak. Kulturarteko ikuspegiak zeharkakoa izan behar du praktika pedagogiko guztietan, eta hezkuntza-komunitate osoa barne hartu behar du, jarduera erantsi eta deskonektatuetatik haratago, jarduera horiek jardunaldi multikulturaletara murriztu ohi baitira (Jordan, 1996). Era berean, kulturartekotasuna eta folklorismoa (Carbonell, 2004) edo exotizazio kulturala bereizten dira. Ikasle minorizatuen ustezko defizitei zuzendutako eredu konpentsatzaileak baztertzen ditu, bizikidetzak oztopatzen duelako, errendimendu akademikoa okertzen duelako, gatazkak areagotzen dituelako eta aurreiritziak eta diskriminazioa sortzen laguntzen duelako (Carbonell, 2004; Jordan, 1996).

B. Arrazakeriaren aurkako hezkuntza

Bestalde, arrazismoaren aurkako hezkuntza arrazakeriari, xenofobiari eta indarkeriari aurre egiteko ezagutzak eta trebetasunak transmititzera bideratutako ekimen pedagogiko gisa definitzen da (PRIEM eta FUSUPO, 2017). Ekimen pedagogiko hori kulturarteko hezkuntzaren eremu zabalenaren barruan sortu zen, baina hezkuntzatik zenbait alderditan bereiziz.

Arrazismoa lantzen eta sostengatzen duten oztopo sistemikoei aurre egiteko beharra azpimarratzen du arrazakeriaren aurkako hezkuntzak, bereziki hezkuntzari eta hezkuntza-sistemari dagokienez. Maila teorikoan, justizia soziala eta ekitatea bilatzen ditu, identitateen aniztasuna ulertuz eta hainbat marjinazio eta desberdintze moduren arteko elkargunea eginez, besteak beste klase soziala, generoa, etnizitatea, kapazismoa, linguistika, sexu orientazioa eta erlijioa (Lund eta Carr, 2014).

Izan ere, kulturarteko hezkuntzaren eta arrazakeriaren aurkako hezkuntzaren arteko ezberdintasunei dagokienez, arrazakeriaren aurkako kritika nagusietako baten arabera, kulturarteko hezkuntzan arrazakeria norbanakoen aurreiritzien ondorio gisa aurkezten da, gizartean dauden botere harremanek oinarri gisa duten garrantzia onartu beharrean. Horrela, arrazakeriaren aurkako hezkuntzak, Freireren herri hezkuntzaren kontsigna jarraituz, azpimarratzen du eskolak eta ikasgelak ez direla espazio neutralak edo apolitikoak, eta, beraz, arrazismoaren aurkako edozein irakaskuntza modu hezkuntza politikotzat hartu behar dela (PRIEM eta FUSUPO, 2017; Auernheimer, 2003). Ez da nahikoa aurreiritzi negatiboak eta banakako estereotipoak agerian uztea; arrazakeriaren aurkako hezkuntzak behin eta berriz azpimarratzen du desberdintasuna mantentzen duten egiturazko faktoreak zalantzan jartzen direla. Ildo horretan, kapitalismoaren logika irrazional instrumentala sakonki zalantzan jartzen duten eta beste ordenamendu sozial batean gizarte desberdinak eraikitzeko joera adierazten duten kulturarteko teoria kritikoetatik gertu dago (Walsh, 2012).

Era berean, antirrazismoa ikastetxe guztiei zuzenduta dago, ez kulturalki askotarikoak direnei bakarrik, baita ikasle guztiei, kultura-talde maioritariokoak direnei eta talde minorizatueta daudenei ere. Izan ere, ikasle guztiek beren ahalmen akademikoa lortzen, kultura anitzeko gizarte batean bizitzeko gaitasunak ikasten eta munduko herritarren etorkizunerako funtsezkoa den kontzientzia global eta kritikoa garatzen lagunduko dion hezkuntza behar dute.

Arrazakeriaren aurkako hezkuntzak bere ikuskera globaletik ulertzen du gizartea, eta egungo migrazioaren fenomenoaz azaltzen du, dauden menderatze harremanetatik, eta nagusi den sistema politikoari egiten zaion kritikatik, bereizkuntza eta gutxiagotzea betikotzen baititu. Arrazakeriaren aurkako hezkuntzak menderatze harremanaren alderdi guztiak hartzen ditu kontuan: soziala, politikoa, ekonomikoa; kultura horietako bat da, ez behin betikoa (Otero, 2009). Arrazakeriaren aurkako hezkuntzarako, diskriminazioa gaur egungo gizarte-sistemaren egiturazko osagaia da, eta, beraz, hezkuntzatik haren kritika planteatu behar da, eta hura desagerrarazten lagundu.

C. Giza eskubideetan oinarritutako hezkuntza

Giza eskubideen ikuspegiaren helburua da pertsonak berdintasuna, duintasuna eta errespetua sustatzeko beharrezkoak diren trebetasunak eta jarrerak garatzeko gai izatea, beren komunitate eta gizarteetan eta mundu osoan.

Hezkuntza eskubideen ikuspegitik pentsatzeak bi dimentsio osagarri ulertzea esan nahi du: hezkuntza, giza eskubide baten erabilera gisa; eta hezkuntza, giza eskubideetan trebatzeko eta egikaritzeko bide gisa (Rodino, 2009).

Izan ere, funtsezkoa da eskola ezberdintasunak modu kritikoan ikasteko eta bizitzeko leku gisa identifikatzea, eta eskola osatzen duten pertsonen, helduek zein adingabeek, eskubide horiek praktikan jartzeaz gain, horiek bultzatzeko jarduerak egitea.

Horrela, hezkuntzarako eskubidea eskubide unibertsal gisa abiapuntutzat hartuta, ezinbestekoa da eskubide horren ezaugarri eratzailak kontuan hartzea. Ezaugarri horiek, aldi berean, horiek bermatzeko betebeharrak dira:

Hezkuntza jasotzeko eskubidea

- Haurtzaroko fase guztietako hezkuntza
- Hezkuntzaren eskuragarritasuna eta irisgarritasuna
  - o Ez etiketatzea
  - o Irisgarritasun materiala
  - o Irisgarritasun ekonomikoa
- Aukera-berdintasuna

Kalitatezko hezkuntza izateko eskubidea

- Ikasketa-programa zabala, egokia eta integratzailea
- Giza eskubideetan oinarritutako ikaskuntza eta ebaluazioa
- Segurua eta osasungarria den ingurunea, aurkakoa ez dena

Errespetu eskubidea ikaskuntza ingurunean

- Identitatearekiko errespetua
- Parte hartzeko eskubideak errespetatzea.
- Osotasuna errespetatzea

(UNESCO, 2008)

Bestalde, giza eskubide guztiak eta herritartasun demokratikoa aktiboki baliatzeko ezinbesteko baldintza da pertsona guztiek, baita ikasleek ere, beren eskubideak ezagutzea eskubide horiek erabili eta defendatu ahal izateko, bai eta gainerakoen eskubideak defendatu eta errespetatzeko ere (Rodino, 2009).

Giza Eskubideetan oinarritutako Hezkuntzaren helburuei dagokienez, Rodinok bi helburu zabal eta osagarri aipatzen ditu. Helburuetako bat prebentziozkoa da: giza eskubideen urraketak saihestea. Eta bigarrena eraikitzailea da: giza eskubideen kultura sortzea. Hau da, giza eskubideak gizarte-bizikidetzara arautzeko jarraibide gisa ulertzea, errespetatzea eta erabiltzea (Rodino, 2009).

Giza Eskubideetan hezteko etengabeko eta bizitza osorako prozesua da, eta pertsonen ez ezik, taldeei eta erakundeei ere badagokie. Erantzukizuna gizarte osoan datza, eta berebiziko garrantzia du, gizabanakoen garapen pertsonalerako ez ezik, justizia soziala eta bakea indartzeko ere. Beraz, Giza Eskubideetan oinarritutako hezkuntza irakaskuntza formalaren eta ez-formalaren zereginetako bat da.

D. Genero ikuspegia hezkuntzan

Arrazismoaren aurkako hezkuntzak zapalkuntzen interseksionalitateak ulertzen du diskriminazioa, boterea etengabe zalantzan jartzera behartzen duelarik, diskriminazioaren oinarriak horiek elikatzen dituen ingurune sozial, ekonomiko, politiko eta legalarekin lotuz. Beraz, ezinbestekoa da arrazakeriaren aurkako hezkuntzan ere genero-ikuspegia txertatzea, gizarte-hierarkiak eraikitzeak aldi berean dimentsio asko biltzen baititu, eta, beraz, ezin dira modu isolatuan pentsatu edo aurre egin, egiturari begiratu behar delarik.

“Genero ikuspegiak posizio politikoa hartzen du genero zapalkuntzaren aurrean; genero ordenan gertatzen denaren ikuspegi kritiko esplikatzaileria eta alternatiboa da, zapalkuntza horren eta zapalkuntza hori sortu eta errepikatzen duten prozesu historikoen kausa sakon eta konplexuak aztertzeke aukera ematen duena” (Reinoso, 2011).

Hala, hezkuntzan genero ikuspegia txertatzeak berekin dakar genero eta sexu identitateen artean ezarri diren botere desberdintasunak ikusarazi eta desnaturalizatu ahal izatea, eta desberdintasun horri lotutako praktikak eta irudikapenak aldatzen saiatzea (García, 2012).

Era berean, ezinbestekoa da arrazakeriaren eta matxismoaren arteko elkarguneak ulertzea, baita gure ikastetxeetako ikasleengan dituzten ondorioak ere, bai genero estereotipoetan eta jatorrian edo kulturaren oinarritutako diskriminazioan, bai genero roletan edo biztanleria migratzaileari eta matxismoari buruzko zurrumurruetan (Barquín, 2017).

JARDUERA

Kulturarteko, arrazakeriaren aurkako eta feminismoaren ikuspegidun hezkuntza ereduak ulertu ondoren, gogoeta egin ezazu: nola kokatzen da zure hezkuntza esparrua? Zein zentzutan aplikatzen dituzu aipatutako ikuspegiak? Zein zentzutan hobetu ditzakezu? Eta zure hezkuntza praktika?

Egin ezazu aurreko ereduarekin lotutako zure ikastetxeke edo hezkuntza eremuko **AMIAREN** (ahuleziak, mehatxuak, indarguneak eta aukerak) **azterketa**. Begiratu AMIA analisia (Mugarik Gabeko Ekonomistak, 2016)

Sakontzeko

Hezkuntza interkulturala:

El libro blanco de la educación intercultural. Colectivo Yedra, 2010

Hezkuntza antirrazista:

Por una educación antirracista. Gonzáles Yuste, Luis (2014)

Apuntes críticos para una pedagogía social antirracista. Buraschi, Daniel y Aguilar, María José (2022)

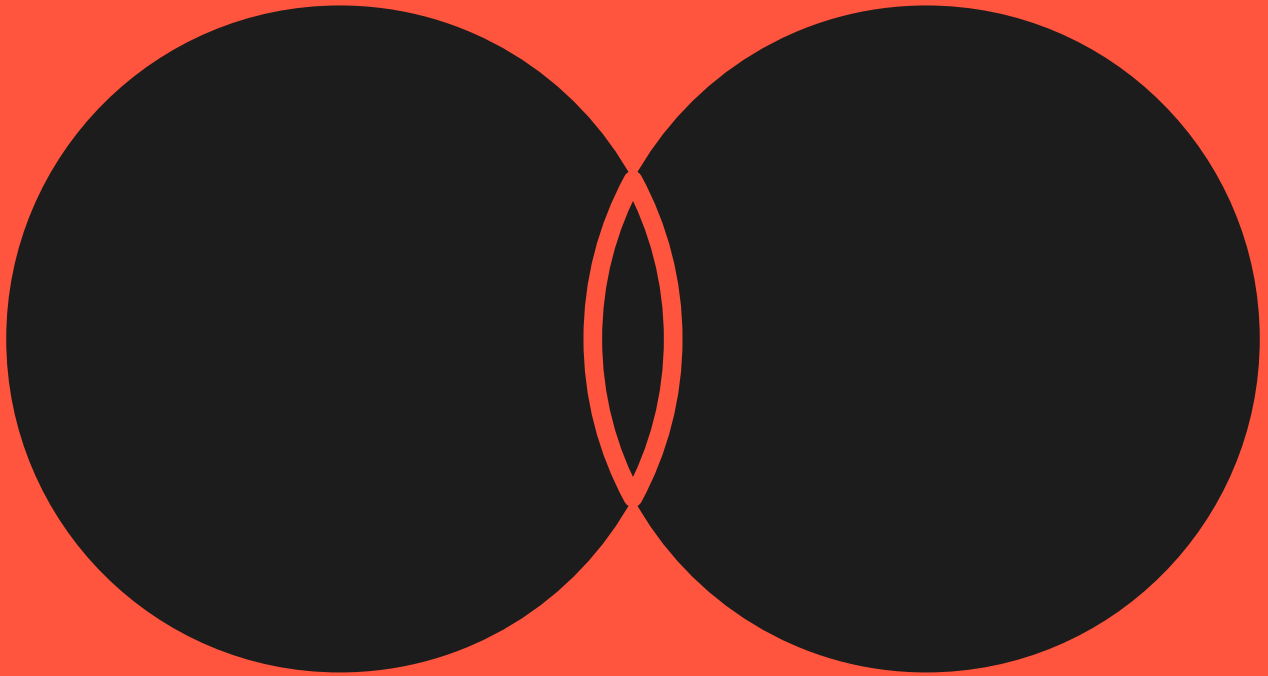
Giza eskubideetan hezkuntza:

Eskura. Centro de recursos pedagógicos sobre Derechos Humanos (Donostia)

Genero ikuspegiko hezkuntza:

Guía educativa para la inclusión de la perspectiva de género en docencia e investigación. Universidad de La Rioja, 2021

03

**Arrazakeriaren aurkako
hezkuntzarako elementua**

A. Zeharkakotasuna eta arrazakeriaren aurkako curriculuma

Eskola inklusiboa, arrazismoaren aurkakoa, feminista eta eraldatzailea sustatzeko, eskola osatzen duten esparru guztiak berrikusi behar dira, proiektatzen dituen ahoskerak eta edukiak berrikustetik hasita. Ildo horretan, eskola-curriculuma oso garrantzitsua da, edukien zerrenda pragmatikoa baino haratago doalako; aitzitik, esperientzien multzoa osatzen du (ikasleen esperientzia esplizituak eta inplizituak), besteez dugun pertzepzioa baldintzatzen du, parte hartzeko aukerak, elkarrekintzak eta elkarreraginak, onarpen edo gaitzespen mezu esplizituak eta/edo estaliak (Hezkuntzaren Espainiako Liga, 2020).

Horrela, Banks (1991) autoreak **curriculumaren dimentsio kritikoa** azpimarratu zuen: “ikasleei lagundu behar die egungo egitura politiko eta ekonomikoa kritikoki aztertzeko beharrezkoak diren ezagutza eta trebetasunak garatzen, baita horiek justifikatzeko erabiltzen diren mito eta ideologiak ere. Curriculum batek ikasleei pentsamendu kritikoko trebetasunak, ezagutza eraikitze moduak, ezagutza sistemen azpian dauden oinarriko onarpenak balioak eta ezagutza beraiek nola eraikitzen duten irakatsi behar die”.

Horrela, arrazakeriaren aurkako hezkuntza eredu bat helburu izanik, kulturarteko aukera eta diskriminazioaren aurkako borroka barne hartzen dituen hezkuntza proiektu batean aurrera egitea proposatzen da.

Kulturarteko eta arrazakeriaren aurkako curriculuma txertatzeko, hainbat alderdi hartu behar dira kontuan: lehenengoa arlo bakoitzaren **helburuetan eta edukietan** finkatzen da, eta zehazkiago, kontzeptuzko eta prozedurazko edukietan. Edukiak berrikusi beharko lirateke, kulturarteko eta arrazakeriaren aurkako ikuspegia eta genero ikuspegia sartzeko.

Zentzu honetan, generoaren ikusezintasunari buruzko azterlanaren antzera, non historian emakumeek ikusezintasuna edo gizarte bizitzaren aurkezpen eta irudikapenetara baztertutako posizioa hautematen den, hainbat autorek isiltasun etnozidoa deitzen diotena ikertu dute; mendebaldekoak ez diren kolektiboei buruzko aipamenik ez dagoela egiaztatuz. Halaber, Europako munduari inposatutako isiltasunaren edo eurozentrismoaren ideiarekin, agerian geratzen da eskola curriculum nagusiek islatzen duten **etnozentrismoa**¹. Ikusezintasunak aintzatespen eza dakar, eta horrek gabezia pedagogikoa dakar hainbat zentzutan: murriztu egiten du ikasleek, oro har, giza aniztasunari buruz duten ezagutza; eta murriztu egin dezake ikasle gutxituen autoestimua, ez baitute identifikatzeko irudi positiborik (Terrén, 2004).

Edukien berrikuspenak, beraz, ikusezintasun horri aurre egin beharko lioke, eta erabilitako material eta baliabide didaktikoak, irudiak, autoriak, aztertutako ikuspegiak eta abar aztertu beharko lituzke. Beraz, irakasleak kontzientziatzeko, introspektzioa egiteko eta prestatzeko prozesu bat dakar, eskola eta zientzia kultura osoa hartzen duen eta haien prestakuntza ibilbide osoa baldintzatu duen joera mendebaldezentrikoa kentzeko (Olalde eta Palacios, 2013). Besteak, haien historia eta kultura, ekarpenak eta egungo arazoak sartzeko dakar, baita aurreiritzi eta estereotipo diskriminatzaileak salatzea ere.

Curriculumaren beste alderdi bat **antolamendu gaiei**, metodologiei, teknikei eta erabilitako estrategia didaktikoei buruzkoa da. Ildo horretan, curriculumaren berrikuspen kritikoa, Olalde eta Palacios (2013) diotenez, dokumentu instituzionalak praktikan jartzean zentratu beharko litzateke (hezkuntza proiektua, barne araubideko erregelamendua, harrera plana, bizikidetzeta plana, urteko programazioa, arrazakeriaren aurkako eta diskriminazioaren aurkako protokoloak eta abar); tutoretza planean; ikasleen eta ikastetxearen beraren ebaluazioan; denborak, espazioak eta ikasle taldeak antolatzean; irakaskuntza eta ikaskuntza prozesuetan; eta abar.

---

1. *Kultura propioaren estandarrak eta balioak beste kultura edo giza talde batzuk ulertzeko eta epaitzeko erabiltzeko joera, norberarena hobetzat edo goragokotzat hartuta, gainerakoaren aldean*

Horrela, curriculum kritiko, kulturarteko eta arrazakeriaren aurkako batek, besteak beste, honako hau egin beharko luke:

- Diziplina bakoitzaren testuinguru politiko, historiko eta ekonomikoak eta horien konbentzioak **eztabaidatzea**.
- Arrazakeriaren eta politika arrazisten iraunkortasunaren eta eraginaren **azterketa kritikoa** egitea.
- Ikastaroen **irakurketak eta materialak dibertsifikatzea**, historikoki baztertuta egon diren egileak eta arrazakeriaren aurkako ikuspegia dutenak sartzeko.
- Ikasgelako **ingurune inklusiboa sortzea**, ikasteko hainbat estilo jorratuko dituen.
- “Ezkatuko curriculum”-ren **kritika egitea**, eskolaren esperientziaren bidez modu inplizituan xurgatzen diren elementuena: meritokrazia inpartziala dela, porrota ikaslearen errua besterik ez dela, etab.
- Beste epistemologia, tradizio, kultura eta hizkuntza batzuetara **irekitzea**, giza esperientziaren eurozentrismoa eta ezagutzaren garapena murriztea saihesteko.
- **Auto hausnarketa eta** irakaskuntza garapen profesionalaren **autokritika**.
- **Gizarte konpromisoa** ikaskuntza esperientziaren zati gisa baloratzea.
- **Identitate kategorien beste elkargune batzuk ere aztertzea**, hala nola generak, sexualitatea, klasea edo gaitasunak, gizartean botere harremanek eragiten dutenak.

Hainbat diziplinatan arrazakeriaren aurkako lente bat arazo konplexu ugarian aplikatzeak, irakaskuntza inklusiboagoa ez ezik, gizarte erronkei irtenbideak ematea ahalbidetuko duten ikuspegi berriak ere (Chew, Houston, eta Cooper, 2020) lagundu ditzake.

JARDUERA

Europakoak ez diren egileak erabiltzen dituzu zure gelako erreferentzietan?
Egin kulturarteko eta arrazakeriaren aurkako eduki proposamen bat zure irakasgairako.
Nola txerta liteke kulturartekotasunaren eta arrazakeriaren aurkako ikuspegi kritikoa?

Sakontzeko

Kulturarteko hezkuntza eta curriculum:

[Una oportunidad de repensar la cultura escolar.](#) Lluch Balaguer, Xavier (2011)

Baliabideak aurkitzeko web gunea:

The antiracist educator

Hona **hemen** Bigarren Hezkuntzako hainbat irakasgaitatik landu beharreko arrazakeriaren aurkako eta kulturen arteko ikuspegiaren **adibide batzuk**.

GAIA	ADIBIDEAK
<p>Hizkuntza eta literatura komunikaziorako gaitasuna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eleaniztasuna eta kultura aniztasuna ezagutzea eta balioestea, eta harremanetan dauden hizkuntzek planteatzen dituzten egoerak kontuan hartzea. • Mendebaldeko eta mendebaldekoak ez diren literatura tradizioaren forma nagusiak ezagutzea eta ulertzea. • Lurraldeko hizkuntza nagusietako literaturen obra eta zati adierazgarriak ezagutzea. • Jatorri desberdineko literatura erreferentziak jorratzea, europarretatik haratago. Adibidez, ikastetxean gehien agertzen diren jatorriak. • Testuen eta komunikabideen irakurketa kritikoa lantzea, migrazioari eta aniztasunari dagokienez. • Elkarrizketa aberastasun pertsonal eta sozialerako tresna gisa onartzea. • Hizkuntzaren garrantziaz eta hizkuntza inklusiboaren erabileraz eztabaidatzea. • Erabilitako testu eta hizkuntzetan (komunikabideak, publizitatea, ikus-entzunezko materialak) erreproduzitutako arrazakeria aztertzea. • Arrazakeriaren aurkako egileak ezagutzea.
<p>Matematika</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Erabilitako irudien eta adibideen azterketa kritikoa egitea, kultura aniztasunaren, genero rolen eta dibertsitate funtzionalaren inguruko estereotipoak eta irudi orokortzaileak erreproduzitzea saihesteko, besteak beste. • Lurralde historiko desberdinek matematikaren ezagutza arloari egindako ekarpenen irakurketa historikoa egitea (adibidez: arabiar eta egiptoar herriaren ekarpenak, Txina edo Mesopotamia)².
<p>Balio etikoak</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gizarte modernoan aniztasun kultural eta morala kritikoki baloratzea, gizarte horietan elkarrekin bizi diren planteamendu etiko desberdinen oinarri diren arrazoi moralak identifikatuz. • Giza Eskubideen azterketa kritikoa sustatzea eta egungo hainbat egoeratan aplikatzea. • Etikaren historiaren ekarpen teoriko nagusiak ezagutzea eta baloratzea, eta, batez ere, norbanakoaren eskubideak eta askatasunak aitortzen gehien lagundu dutenak, giza kultura guztietan betebeharraren eskakizunak ahaztu gabe. • Mendebaldekoak ez diren erreferentzia filosofikoak erabiltzea • Prozedura dialogikoa eta eztabaida erabiltzea gatazkak eta dilemak planteatzeko ezinbesteko tresna gisa. • Aurreiritziak, diskriminazioa, arrazakeria, bazterketa eta injustizia bezalako kontzeptuak aztertzea, tokiko, nazioko eta nazioarteko gertakarien erreferentziak erabiliz.

2. *The Crest of the Peacock. Non-European Roots of Mathematics*
https://www.ms.uky.edu/~sohum/ma330/files/Crest_of_the_peacock.pdf

GAIA	ADIBIDEAK
<p>Historia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gertaera historikoak bizi izan zituzten ikuspegi edo zati desberdinetatik lantzea. • Narratiba historikoen garrantziari buruzko irakurketa kritikoa egitea (nork kontatzen du istorioa?) • Kolonialismoa eta esklabotza bezalako gertaera historikoen egungo ondorioei buruz hausnartzea. • Nagusi den narratiba historikoan (etnozidioak, gatazkak) ikusezin bihurtu ohi diren gertaera historikoak ikusaraztea. • Emakumeek historian izan duten rola ikusaraztea. • Ezagutza historikoaren bidez, giza eskubideekin eta demokraziarekin lotutako balioak garatzea. • Munduaren interpretazio pertsonala egitea eta horri buruz gogoeta egitea ahalbidetuko duen memoria historikoa eskuratzea.
<p>Heziketa fisikoa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirolaz baliatuz balioetan oinarritutako hezkuntza sustatzea. • Kirol arloko diskriminazio egoerei buruz hausnartzea, eta, zehazki, arrazakeriaren eta arrazakeriaren aurkako egoerei buruz.
<p>Geografia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pertsonen interdependentzia globalaren gaia aztertzea. • Hainbat komunitatek baliabide naturalak erabiltzeko dituzten moduak eta horien inpaktua aztertzea. • Migrazioa eta asentamendua giza esperientziaren elementu komun gisa azaltzen dira. • Baliabideen garapenaren, luraren erabileraren, aberastasunen banaketaren eta abarren dimentsio sozial, moral eta politikoak aztertzea. • Hirugarren herrialdeetako irudiak erabiltzen dira, komunikabide hegemonikoek transmititutakoei narratiba berriak sortzen dizkietenak.
<p>Atzerriko hezkuntzak</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hizkuntzen testuinguru kultural, sozial eta historikoak ezagutzea. • Hizkuntzen xede diren pertsonak askotariko espektro zabal batetik aztertzea, Europatik haratago. • Elebitasuna eta eleaniztasuna balioestea, oro har hedatutako praktika gisa. Ikasgelako ikasleek praktikatzan dituzten hizkuntzak ezagutzea eta baloratzea. • Kultura eta hizkuntza tradizioekiko jarrerak aztertzea eta estereotipatutako ikuspegiak zalantzan jartzea. • Kultura aniztasuna baliabideetan, jardueretan eta zereginetan islatzea. • Hizkuntzen, euskalkien eta azentuen arteko desberdintasunak eta antzekotasunak erabiltzea hizkuntza kontzientzia garatzeko.

B. Irakasleen prestakuntza

Kulturarteko eta arrazakeriaren aurkako hezkuntza ereduetan, irakasleen prestakuntza oso garrantzitsua da, haien figura ikasleentzako identifikazio eredu pertsonala baita, bereziki nerabezeroaren aurreko etapetan (Lucini, 2000). Hori dela eta, Giza Eskubideak eta arrazismoaren aurkako eskubideak defendatzeko konpromisoa hartzen duen ikastetxe batek bere irakasleen prestakuntza sustatu behar du gai horietan, eta horiek beren etika pertsonala hobetzeko konpromisoa hartu behar dute (Rojas, 2003).

Irakasleen prestakuntzak, beraz, haien kultura ezagutza eta besteekiko dituzten jarrerak berrikusi ondoren kontzientziazioetik abiatu beharko luke: norberaren aurreiritziak, eredu inplizituak eta menderatze sisteman bakoitzak duen posizioa zalantzan jarri beharko lituzke, botere eta diskriminazio egituren erreproduzioan duten eginkizunaz jabetzeko (Aguilar eta Buraschi, 2020). Beraz, introspekzio bat baino gehiago, beste hizkuntza eta kultura batzuk ikastea da. Kontzientzia hartzea eta errealitatearen eta gaurkotasunaren azterketa kritikoa egiteko tresnak sartzea da kontua, irakasleen artean hausnarketarako espazio bat irekitzea, gizartearen eta egungo ikasleen aniztasunetik abiatuta hausnartzeko, ideiak eta proposamenak trukatzeko (Antón, Aparicio, García eta Migallón, 2015). Horrek esan nahi du norberaren eta ikastetxearen praktikak zalantzan jarri behar direla etengabe, antolamendu eta didaktika gaiei dagokienez (baliabideak, plangintza, metodologia, familien ebaluazioa eta eskolan parte hartzea, eta abar), eta horrek ekintza estrategiak birplanteatzea dakarrela, irakasleen eginkizunaren erantzukizun politikoa ulertuta.

Horretarako, beharrezkoa da, abiapuntu gisa, aniztasunarekin eta hezkuntzarekin lotutako diskurtsoetan gehien erabiltzen den terminologia berrikustea, hizkuntza komun inklusibo eta kritiko bat sortu ahal izateko.

Horregatik, arrazakeriaren aurkako hezkuntzak irakasleen prestakuntzak ikastaro egituratuetatik haratago joan behar duela defendatzen du, eta arrazakeriaz eta aukera berdintasunaz hitz egin behar dela ikasgelan eta, oro har, gizartean, koordinazio bileretan, ebaluazio saioetan, irakasleen gelan edo espazio komunetan. Funtsezkoa da hezkuntza komunitateak bere existentzia aitortzea eta baliabideak izatea gaiari buruz hitz egiteko eta sor daitekeen edozein gorabeheraren aurrean erantzunak aurkitzeko (Antón, Aparicio, García eta Migallón, 2015).

Irakasleen kulturarteko kompetentzia

Irakasleak kulturarteko hezkuntzan trebatzearen helburuetako bat kulturarteko gaitasuna garatzea da. Vázquez Aguadoren arabera (2002), kulturartekotasunaren ikuspegitik, hezkuntzako profesionalen prestakuntzak hiru helburu izan behar ditu:

- Gizarte multikulturaletan **nagusi diren diskurtsoak aztertzeo gai izatea** (desberdintasunak nola sortzen, egituratzen eta erreproduzitzen diren aztertuz).
- Gutxiengoa edo gehiengoa duten kolektiboetako **eragile guztiak hezten saiatzea**, nortasun desberdinak dituzten pertsonen artean bizitzeko.
- Aniztasunak eragindako **gatazkak bizikidetzarako oztopo bihur ez daitezten** lortzea.

Kulturarteko kompetentzia eskuratzeko prozesuan, elementu batzuk garrantzitsuak dira. Hasteko, gizartean, oro har, eta lurraldean, zehazki, dagoen aniztasunaz jabetzea, ikuspegi kritiko eta arrazakeriaren aurkakotik abiatuta, dibertsitatearen kosifikazioa eta exotizazio folklorikoa saihestuz eta botere harremanek, desberdintasunek, gizarte klaseak edo generoak aniztasunaren eraketan eta pertzepzioan duten eragina kontuan hartuz. Azterketa horren aurrean, aniztasuna positiboki baloratzea eta eragiten dituen gatazkak aitortzea (arrazismoa, botere-harremanak, kultura-talkak eta gaizki ulertuak), horrek dakarren aldaketarako eta hobekuntzarako aukera azpimarratuz (Vázquez Aguado, 2002).

Horregatik, garrantzitsua da kulturarteko konpetentzia garatzeko prozesuaren barruan estereotipoen, aurreiritzien eta diskriminazioaren kontzeptuak ezagutzea, horien erabilera modu kontzienteagoan kudeatzeko eta, horrela, izan ditzaketen ondorio negatiboak saihesteko. Era berean, munduaren berezko ikuspegia zalantzan jartzea planteamendu etnozentrikoetatik, esperientzian, hezkuntzan eta prestakuntzan oinarritutako ikuspegi etnorelatiboagoak sortzeko (Olalde eta Palacios, 2013), egiturazko desberdintasunak sortzen dituzten botere eta diskriminazio-egiturak kritikatzearekin batera.

JARDUERA

Ikusi bideoa “El peligro de la historia única. Chimamanda Adichie”

Sakontzeko

Informea:

La Práctica Reflexiva: un modelo transformador de la praxis docente.
Domingo, Ángels (2021).

Guida:

Interculturalidad en el ámbito educativo. Claves para educar en la diversidad.
Liga española de la Educación, 2020.

C. Partaidetza eta komunitate bizitza

Kulturarteko eta arrazakeriaren aurkako ikuspegitik, ezinbestekoa da hezkuntza komunitate osoaren parte hartzea eta sentsibilizazioa. Askotan, eraldaketari eta gizarte justiziarri buruzko gaietan sentsibilizazioa eta prestakuntza ikasleei soilik zuzentzen zaie, eta neurri txikiagoan irakasleei, baina garrantzitsua da horretara ez mugatzea eta hezkuntza komunitate osoa inplikatzeko. Horrek esan nahi du gurasoen elkarrekin, ikastetxeko zuzendaritza eta koordinazioa, irakasleak, ikasleak, administrazioko langileak, ikastetxearekin lotutako zerbitzuak (eskolaz kanpoko jarduerak, eskola jantokiak, garraioak), eta abar. Kulturarteko eta arrazismoaren aurkako hezkuntza komunitate eskuduna komunitate abegikorra izango da iritsi berri diren pertsona eta familientzat, eta ikasgelaz haraindiko errealitatea eraldatzeko gai izango da, ikasleentzat eta haien ingurukoentzat erreferente izanik.

Halaber, hezkuntza-komunitateaz haratago, ikastetxea lurralde, hiri, auzo eta komunitate jakin batean kokatzen da. Izan ere, eskolaren eta komunitatearen arteko harremana ezinbestekoa da prestakuntza zibiko osoa izateko, ez bakarrik ikasleentzat, baita gizarte osoarentzat ere. Horrela, herritartasuna eta komunitatea haurtzarotik eta praktika komunitarioen bidez eraikitzen direla abiapuntutzat hartuta, komunitatea eskolara eramaten saiatu behar da: beste eragile sozial eta komunitario aktibo batzuen lankidetzat bilatu behar da, hala nola, elkarrekin zibilak eta auzokoak, gobernu kanpoko erakundeak, administrazio publikoak, aisialdi-taldeak eta abar. Eskolak beste errealitate batzuetatik ikas dezake, non hezkuntza-prozesuak ere gauzatzen diren, eta, aldi berean, bere ezagutza beste errealitate horiekin partekatu eta osa dezake, hezkuntza-agertoki integralagoetan aurrera egiteko; izan ere, sarritan edukiz ezarritako curriculumetik kanpo dauden arloak integratzeko lirateke eskola-ezagutzan (Gómez Lara, 2010).

Eredu komunitario horri esker, edozein pertsonak, kulturak eta gizarte taldek parte har dezake berdintasunean, eta komunitate osoa engaiatu daiteke elkarrekiko ezagutzara, kulturen arteko harremanera eta hasieratik gatazken kausen eta jatorriaren aurkikuntza bateratura daraman elkarrizketan (Subirats, 2002).

Parte-hartze komunitarioaren bidez, eskolaren, familien eta eskola inguruneko eragile guztien arteko harremanak eta loturak sendotzen dira, eta, aldi berean, haien parte hartzea bultzatzen da. Gainera, gazteen inplikazioa errazten da proiektu komunitarian, elkartasunaren balioa eta partaidetzaren kultura sustatuz. Eztabaidarako eta erabakitzekeo egiturak, espazioak eta partaidetza prozesuak sor litezke, eta hainbat eragileren arteko sareak ere. Horregatik guztiagatik, ikastetxeen partaidetza komunitarioa kulturarteko hezkuntza proiektu baten osagarria da.

Amani Kolektiboko Gómez Lararen arabera (2010), horrelako ekintza batek esan nahi du hezkuntza eskolaz haraindiko ekintza jarraitutzat hartzen dela, beste proposamen komunitario zabalago batzuen barruan kokatzen dela, eta ez dela ahaztu behar desberdintasunak murrizteko helburua eta txertatzen den lurraldearen errealitatearen izaera eraldatzailea. Izan ere, Erkidegoaren ekintzekin batera, ohiko botere dinamika asimetrikoak ere zalantzan jarri behar dira – mota horretako espazioetan ere errepikatzen dira –, eta harremanen logika aldatu behar da.

Sarritan, parte-hartze komunitarioaz eta eskola-testuinguruko kulturartekotasunaz hitz egitean, parte-hartze komunitarioa jatorri atzerritarreko familien parte-hartzearekin nahasteko joeran erortzen da, eta, elkarbizitzarako espazioak sortzeko asmoz, askotan kultura arteko festetara mugatzen da. Eredu komunitarioaren arabera, komunitatea da ingurune sozial jakin batean parte hartu eta ekarpenak egiten dituzten eragile eta pertsonen multzoa, hau da, pertsona guztiak dira komunitatearen parte, ez soilik jatorri atzerritarrekoak. Kulturen arteko jaiei dagokienez, komunitatearen parte-hartzeak eta arrazakeriaren aurkako hezkuntzak estetika kultural bat ospatzera mugatutako azaleko eta xalotasunezko elkarrekintzetatik haratago joan behar dute. Kulturen izaera dinamikoa, arina eta malgua ulertu eta kontuan hartu behar da, bai eta kultura anitzeko espazioetan dauden menderatze-harremanen konplexutasuna ere (Aguilar eta Buraschi, 2017).

JARDUERA

Nola sendotu dezakezu komunitatearekiko harremana zure ikastetxean?

Egin ezazu zure hezkuntza lana egiten duzun auzoaren edo lurraldearen mapaketa bat, komunitate- eta hezkuntza bizitzarako funtsezko eragileak eta espazioak adierazita. Zergatik dira funtsezkoak eragile horiek? Zein zentzutan dira hezkuntza eragileak? Nolako harremana duzue ikastetxearekin? Zertan lagundu daiteke? Jarduera hori modu parte hartzailean egin daiteke, ikasleekin eta hezkuntza komunitate osoarekin. Begiratu Mapaketa kolektiboa nola egin. Ikasteko abentura (Herritarren ekimenen mintegia).

Sakontzeko

Artikuloa:

Zapata, Manuel. (2019). Educación inclusiva con enfoque comunitario: fórmula para afianzar la convivencia en contextos de significativa diversidad cultural. Tenerifeko immigraziorako behatokia. Hemendik hartua: <https://riull.ull.es/xmlui/handle/915/14319>

D. Ikasleen harrera eta aniztasunarekiko arreta

Harrera, ikastetxean lehen aldiz sartzen diren pertsona guztiei hezkuntza komunitateak eskaintzen dien harrera eta abegi ona bezala ulertuta, funtsezko estrategia da hezkuntza inklusiboa lortzeko eta lehen aldiz ikastetxera iristen diren ikasleen eta haien familien, irakasle berrien eta laguntza langileen sentipena errazteko (Morales, 2012). Bereziki beste herrialde batzuetatik datozen ikasleen eta familien kasuan, beste ohitura, hizkuntza eta funtzionamendu batzuetan sartzeko erronkaren aurrean, ikastetxeko harrerak gizarte ingurune berrira iristea erraztu dezake neurri handi batean.

Horretarako, harrera hori Harrera Plana bezalako erreferentziatzeko dokumentu ofizialetan planifikatzea eta sistematizatzea gomendagarria da ikastetxearen ikuspegiarekin eta kulturarekin bat datozen jarraibideak emateko irakasleei, gainerako profesionali eta familiei. Neurri, prozedura eta jarduera multzo bat da, hezkuntza komunitate osoa inplikatzeko duena ikastetxea bizikidetzako ingurune bero, afektiboki seguru, inklusibo eta guztiontzako irisgarri bihurtzeko, non posible izango den kulturarteko topaketa eraikitzaile bat egitea giza eskubideen errespetuan oinarrituta (Antón, Aparicio, García eta Migallón, 2015).

Ikasleek ikastetxean eta ikasgelan duten harrerari dagokionez, hainbat alderdi hartu behar dira kontuan iritsi berriak ongietorria senti dezan eta kide izatearen sentimendua sor dezan. Alde batetik, komeni da harreraz arduratzen diren pertsonak beren ikasleen berezitasunak ezagutzea, migrazio prozesua eragin duten inguruabarrei dagokionez, bai eta haien bizitza eta eskola esperientziari dagokionez ere; horrek ez du esan nahi, ordea, gainerako pertsonak ikastetxean duten jakin mina zalantzan jarri behar dutenik.

Horretarako, inplikaturako eragileen koordinazioa eta funtzioen eta espazioen antolaketa garrantzitsua da. Eskaintzen den laguntza ezin da estatikoa izan, beti berdina egokitze prozesu osoan zehar, ezta bakarra ere, une jakin batean, iritsiera unean, baizik eta kontuan hartu beharko da ikasleek fase desberdinak igaroko dituztela prozesu horretan (Garrido, 2009).

Ildo horretan, kontuan hartu behar da ikasleak sarritan auzora, herrira eta ingurura iristen direla, eta beraz, funtsezkoa dela ikastetxeaz kanpoko eragileekin koordinatzea, hala nola udalarekin eta eskolaz kanpoko espazioekin. Harrera integralen eta komunitarioen ekimenak jardunbide egokiak dira inklusiorako eta kulturartekotasunerako bidean.

Horregatik, familiak harrera prozesuan parte hartzea ezinbestekoa da, baita bigarren hezkuntzan ere, hezkuntza prozesuaren parte senti daitezkeen eta hezkuntza komunitateari eta seme alaben aurrerabideari lagundu diezaioten. Ikastetxearen egituraren aurkezpena, eskola espazioak, komunikazioa, arau orokorrak (ordutegiak, eskola egutegia, erabilitako materialak), eskolaz kanpoko eta komunitate bizitzako guneen aurkezpena (guraso elkarteak, hezkuntza komunitateak, batzordeak), ikastetxearen kultura eta ikuspegia eta abar kontuan hartu beharreko elementuak dira familiak informatzeko eta hartzeko orduan. Garrantzitsua da kontuan hartzea iritsi berri diren familien jatorrizko herrialdeko eskola egitura ez dela berdina izan, eta, beraz, ulermena ziurtatzeko ahalegin bat egin behar dela.

Zentzu horretan, familiei bizi diren lekuaren egoera soziolinguistikoa azaldu behar zaie, baita ikastetxean tratatzen diren hizkuntzen garrantzia ere, euskararen kasuan bezala. Euskararekin egiten ari den berreskuratze prozesua aditzera ematea, bertako familiek ereduakiko eta horretarako arrazoiekiko dituzten lehentasunak, hizkuntzak seme alaben bizitza sozial, akademiko eta profesionalean duen garrantzia, eta abar. (Barquín, 2021).

Nortasun anitzak eta jatorrizko kultura

Ikasleek ikasgelan duten harrerari dagokionez, Amelia Barquinek (2021) dioen bezala, helburua da oreka bilatzea «oharkabeen pasatzeko eskubidearen» eta ikasleen artean seinalatua ez izatearen artean, batetik, eta aniztasunari eman beharreko arretaren artean, bestetik, hori agindu pedagogikoa baita. Horrekin, pertsona berriari ikasgelara ongietorria egin nahi izateagatik eta aniztasunari arreta jarri nahi izateagatik, kulturaren eta jatorriaren alderdi folkloriko eta estereotipatuak azpimarratzeko arriskua dago, ikasle horien alterazioan sakontzea baitute ondorio. Hau da, nahi gabe laguntzen da beste bat kontsideratua izan dadin, bakana gainerakoekin alderatuta, eta hori izango litzateke «estandarra» (Barquín, 2021).

Horrek, beste arrazoi batzuen artean, monokulturaren eta etnozentrismoaren ideian du oinarria. Ideia horren arabera, kulturak egitura eta sistema zurrun eta mugiezin gisa ulertzen dira, eta kultura propioarekin alderatzeko joera dago, goragokotzat hartuta. Era berean, identitatearen ikuspegi singularista ere badu; horren arabera, identitatea berezia da eta, horren bidez, pertsona bakoitza talde bateko kide baino ez da, oro har lurraldeak, etniak edo erlijioak definitutakoa.

Jatorri desberdinetatik datozen pertsonak eta horien seme-alabak (nahiz eta hemen jaio) aztoratzera eta deserrotzera eramaten dituen ikuspegi horren aurrean, identitate anitzen kontzeptua funtsezkoa da. Identitate anitzak lantzeak eta sustatzeak aukera ematen die ikasleei (ikasle guztiei, ez soilik atzerritarrei) beren nortasunak aurkitu eta eraikitzeko, anitzak eta aldakorrak direlako ideia eraren pean. Horri esker, neska-mutilak hemengoak direla senti dezakete (beren aniztasun eta ulertzeko modu guztiekin), eta, gainera, bertakoak ere senti daitezke, beren jatorriari edo familiarinari dagokienez (modu desberdinetan ere esperimendatzen dute), beren identitate-ezaugarrietako bat aukeratu beharrik izan gabe (Barquín, 2009; Maalouf, 1999) eta hainbat ikasleren kanpotasunean sartu gabe.

Ildo horretan, garrantzitsua da azpimarratzea kultura-aniztasunaz hitz egitea migratzaileez eta arrazializatuez harago doala. Kulturen arteko pedagogia funtzionalaren ikuspegi kritiko batetik, Aguilarrek eta Buraschik (2022) defendatzen dute kultura-aniztasuna kontzeptu lauso bat dela, eta pertsona guztiei eragin diezaiekeela: desberdintasun kultural garrantzitsuak daude, munduaren ikuspegiari dagokionez, hainbat adinetako pertsonen arteko balio eta sinesmenei dagokienez, bizi-esperientzia desberdinei dagokienez, etab. Ez dira soilik jatorri atzerritarreko pertsonak kulturalki desberdinak direnak. Gainera, kontuz ibili behar da pertsona bat kulturalki “a priori” desberdina dela onartzean, atzerritarra edo arrazializatua delako; izan ere, alteritate hori indartzeko eta arrazakeriaren eta botere-harremanen zeregina ikusezin bihurtzeko modu bat izan daiteke.

JARDUERA

Kasu praktikoa bat

Gaur Ukrainatik etorritako ikasle berri bat iritsiko da ikasgelara, eta tutoreak, klaseari ongietorria eman nahian, Ukrainari buruzko informazioa biltzen aurkitu duen abesti batekin hartzea erabaki du. Abestia entzutean, ikaslea negar egiten hasi eta gelatik irteten da, eta gainerako klaseak, irakaslea bezala, nahastuta geratzen dira.

Nola baloratzen duzu ikasle honen harrera? Zer uste duzu gertatu dela? Zer aholku emango zenioke tutoreari harrera hobetzeko? Nola hartuko zenuen zuk ikasgela?

Sakontzeko

Harrerari dagokionez:

Puertas abiertas a la igualdad: la acogida del alumnado inmigrante en el centro educativo. Garrido Gámez, Yolanda (2009).

Identitateari eta aniztasunaren kudeaketari dagokionez:

¿Qué debe hacer la escuela con las culturas familiares del alumnado inmigrante?. Barquín, Amelia (2015).

¿De dónde son los hijos de los inmigrantes? La construcción de la identidad y la escuela. Barquín, Amelia (2009).

Identities asesinas. Amin Maalouf, 1999

What kind of asian are you?

04

Arrazakeria eta diskriminazioa ikastetxeetan

A. Estereotipoak, aurreiritziak, zurrumurruak eta diskriminazioa

Diskriminazioaren jatorria, oro har, pertsonen, taldeen edo egoeren gainean eraikitzen diren estereotipoetan eta aurreiritzietan dago; horregatik, kontzeptu horiek ulertzeak diskriminazioaren errealitate konplexua eta horrek dakartzan prozesu indibidual eta kolektiboak ulertzeko balio du.

Aurreiritziak zerbaiti edo norbaiti buruz ematen diren juizioak edo iritziak dira, informazio edo ezagutza nahikorik izan gabe ematen direnak, eta, egiaztatu gabeko juizioak direnez, egiazkoak izan ez daitezkeenak, sentimendu negatibo eta mesfidatietan oinarritzen direnak. Pertsona, egoera edo gauzei buruzko balioespena, aldekoa edo kontrakoa, eskatzen dute beti, normalean kolektibo estereotipatu bati baitagozkie. Zurrumuru, txantxa eta zenbait iruzkin moduan agertzen dira.

Balorazioa aurkakoa denean, hau da, aurreiritzi negatiboa dagoenean, diskriminazio-adierazpenak agertzen dira erruki sentimenduen, beldurraren, mehatxuaren, arbuioaren, mespretxuaren eta abarren bidez. Hala ere, aurreiritzi positiboak ekintza diskriminatzaileak ere izan daitezke, beste pertsona batzuen garapena eta autonomia zailtzen duten jarrera paternalistak dakartzatenean, adibidez (Hezkuntza Ministerioa, 2013).

Aurreiritziaren alderdi kognitibo eta emozionalez gain, desberdintasun sozialek aurreiritzia sustatzen dutela adierazten du alderdi sozialak. Baina alderantziz ere, aurreiritziak botere gehien biltzen dutenen nagusitasun ekonomiko eta soziala justifikatzen laguntzen du (Pettigrew, 1980).

Azkenik, **diskriminazioa** ekintzaren mailan dago; jokabide hori estereotipoen eta aurreiritzien ondorioz gertatzen da, eta talde edo pertsona batekiko tratu bereizi eta kaltegarria dakar.

Arrazismoaren kasuan, estereotipoak eta aurreiritziak sistematikoki eta historikoki beste batzuen aurrean giza ezaugarri batzuk hierarkizatzen dituen sistema batean sortzen dira, eta dominazio-egiturek erreproduzitu dute: «inperialistek/mendebaldekozentrikoek/kristau-zentrikoek/kapitalistek/patriarkalek/modernoek/kolonialek» (Grosfoguel, 2011).

Buraschik eta Aguilarrek honela definitzen dute arrazakeria: “talde batek beste talde bat menderatzeko sistema bat da, desberdintasunen arrazalizazioan oinarritzen dena eta pertsonen, erakundeen eta kulturaren arteko dimentsioak artikulatzen dituena. Ikusezin bihurtzeko, estigmatizatze, diskriminatze, baztertze, esplotatzeko, erasotzeko eta hondakinak kentzeko ideia, diskurtso eta praktiken bidez adierazten dena” (Aguilar eta Buraschi, 2020). Horregatik, banakako aurreiritziak eta estereotipoak zalantzan jartzearekin batera, menderatze sistema bera zalantzan jarri behar da.

Ondorioz, eskola testuingurua gizarte egituraren parte denez, egitura hori osatzen duten gizabanakoak ere estereotipo eta aurreiritzi horiekin bustita daude, eta, beraz, zalantzan jartzen ez badira eta eredu berriak bilatzen ez badira, jarrera eta gertakari diskriminatzaile eta arrazistak eragin ditzakete. Horregatik, prebentzioa, sentsibilizazioa eta pentsamendu kritikoa funtsezkoak dira diskriminazioaren eta gorrotoaren aurkako borrokan, eta ikastetxeek funtsezko eragile izateko ahalmena dute horretarako.

Norberaren aurreiritziak eta estereotipoak lantzeko

Taldean, ikastetxeko beste irakasle edo profesional batzuekin batera Zurrumurruen aurkako jardueren eskuliburuan” (p. 39) proposatutako ekintza egin ezazu. Eta zuen egunerokoan eta zuen praktika profesionalean aurrez pentsatutako ideiei, irudien elkarketari eta estereotipoen eta aurreiritzien erreprodukzioari buruz hausnartzea.

Pribilegioak eta botere-harremanak tratatzeko

Irakurri ‘Al hilo de los privilegios’ Leticia Urretabizkaiari elkarrizketa ZAS! saioan eta hausnartu zure esperientziei buruz.

Sakontzeko

Estereotipo, aurreiritzi eta zurrumurruei buruz:

Guía práctica para combatir los prejuicios y rumores sobre la diversidad cultural. Antirumores Getxo (2014)

Arrazakeriari buruz:

Guía para combatir el racismo cotidiano. Adriana Boho, influencer y escritora

B. Diskriminazioa eta arrazakeria eskolan

Prebentzioaz eta arrazakeriaren aurkako sentsibilizazioaren beharraz harago, garrantzitsua da ulertzea ikastetxeak eta hezkuntza-guneak eguneroko arrazakeriaren, aurreiritzien eta gertakari arrazisten agertoki ere izan daitezkeela.

Gertakari arrazistatzen jotzen ditugu biktimak edo beste edozein pertsonak halakotzat har dezakeen edozein gertaera... Hitzetako abusutik eraso fisikora arte alda daiteke. Ikastetxeetako gertakari arrazistak honako hauek izan daitezke: iruzkinak, oharra edo txantxa arrazistak egitea, gizabanako bat baztertzea, eta eraso fisikoen bidez kalte larriak eragitea. Garrantzitsua da gogoratzea hasiera batean txikiagoak izan daitezkeen gertakari batzuek epe luzerako ondorio gaiztoak izan ditzaketela biktimentzat... Ez ikusiarena egitea, gutxiestea edo, besterik gabe, halakorik ez izatea erabakitzen duten zentroak mezu okerra helarazten ari zaizkie gazteei. Kultura anitzeko gizarte baten arrakasta gaur egungo haurrak edozein arrazakeria mota salatzen prest egotearen mende dago (Learning and Teaching Scotland. Race Equality. Scottish Government; Oteron aipatua, 2009).

Izan ere, gertakari arrazistak definitzea ezinbestekoa da ondoren identifikatu ahal izateko; gaur egungo hezkuntza-testuinguruan nahiz eta ageriko jokabide arrazistak onargarriak ez izan, egia esan, badaude oinarri arrazistako jokabide sinboliko eta inplizitu batzuk, askotan gertatzen direnak.

Ildo horretan, arraza edo kultura-zabarkeria, umorea, bazterketa, bereizketa... oraindik ere onartzen diren eraso adibide dira (Fox et al, 2005). Arrazakeriaz hitz egiterakoan, eskola testuinguruan honako hauek aipatu dira, besteak beste: ikasleekiko tratu bereizia, irakasleek eta ikasleek estereotipoak eta aurreiritziak adieraztea, jatorri etniko edo nazionalarekiko gutxiespen akademikoa, itxaropen profesionalak baldintzatzea, ikasleen arteko irainak (jatorria, erlijioa, azalaren kolorea edo etnikotasuna

aipatuz), ikasleen arteko eraso fisikoak, isekak eta txantxak, familien arteko zurrumurruak, aniztasuna oztopotzat hartzea (Mayoral, Jiménez, Sassano eta Resino, 2020; Plaza, 2019; Secretariado Gitano Fundazioa, 2010).

Zehazki, CEDREK³ egindako azken ikerketa txostenak (2018) erakusten duenez, inkestatutako pertsonen % 20,1ek (N = 850) adierazi zuten eskola testuinguruan diskriminatuta sentitu zirela jatorri etnikoagatik edo arrazagatik, eta kopuru horrek gora egin zuen 2013ko txostenetik, orduan % 13 izan baitzen.

Hezkuntzaren eremuko diskriminazioaren beste adibide batzuk hauek izan daitezke:

- Hainbat arrazoiengatik, besteak beste, atzerritar jatorriko ikasleen kontzentrazioagatik, ikastetxe publikoen eta itunpekoen artean edo ikastetxeen artean ikasleen banaketari dagokionez dauden aldeak, segregazioa eta banaketa bultzatzen dituen eta klase-desberdintasunak betikitzen dituen.
- Beste herrialde batzuetatik klase bereizietan datozen ikasleak konpentsatzeko eta bereizteko taldeak, sarritan bereizketa eta bazterketa eragiten dutenak.
- Ibilbidea eta arrakasta akademikoa baldintzatzea, atzerritar jatorriko ikasleenganako itxaropen txikiengatik.

JARDUERA

Pentsa ezazu zer hezkuntza espaziotan egiten duzun zure lanbide jarduna, eta mapaketa bat egin ezazu, espazio bakoitzean arrazakeriaren eta diskriminazioaren presentziari buruz duzun pertzepzioa nabarmentzeko. Modu kolektiboan ere egin dezakezu, beste profesional eta/edo ikasle batzuekin batera.

- Zer espaziotan gertatzen da diskriminazioa eta arrazakeria (ikasgela, korridoreak, irakasle-gela, zuzendaritza, familia bilerak, patioa, testuliburuak eta material didaktikoa)?
- Zer istilu mota dira (iruzkinak, zurrumurruak, txisteak, irainak, erasoak)?
- Zein maiztasun eta intentsitatekin gertatzen dira? Zein kolektibori zuzenduta dago? Zer faktorek eragiten dute leku horietan horrelako gorroto-diskurtsoak emateko? Zer egin dezakegu horiek geldiarazteko eta saihesteko?

Adibidea: Ikastetxeko patioan istiluak izaten dira, esate baterako, ikasleren baten arraza edo etnia jatorriari buruzko irainak; irakasleen gelan ikastetxeko atzerritar jatorriko familiei buruzko zurrumurruak entzuten dira.

Sakontzeko

Gida:

Manual de apoyo para la prevención y detección del racismo, la xenofobia y otras formas de intolerancia en las aulas. OBERAXE (Espainiako Arrazakeria eta Xenofobiaren behaketa zentrua), 2015.

3. CEDRE: Consejo para la Eliminación de la Discriminación Racial o Étnica

C. Nerabezaroa eta gorroto diskurtsoa

Zehazki, bigarren hezkuntzako ikastetxeetan eta nerabeei eta gazteei zuzendutako hezkuntza guneetan, garrantzitsua da kontuan hartzea bizi-fase horren ezaugarriak, diskriminazioaren, arrazakeriaren eta gorrotoaren eragina ulertzeko eta prebenitzeko.

Izan ere, nerabezaroa nortasunak eta sinesmenak eraikitzeko aldi bat da, pertsonak bere autokontzeptua eta taldean eta gizartean duen posizioa definitzeko beharraz ohartzen diren denbora. Balio sistema eraikitzeko unea ere bada, eta, beraz, hezkuntzak garai honetan duen zeregina garrantzitsua da.

Populismoek mundu mailan eta Europa mailan izan duten gorakadaren aurrean eta horiek sare sozialen bidez zabaltzearen aurrean, gazteak ez dira errealitate horrekiko axolagabe geratzen eta, horregatik, garrantzitsua da edozein motatako gorroto-diskurtsoak prebenitzeko jomugan jartzea. Ildo horretan, estatu mailako ikerketa batek (Tutera, Ballesteros, Rubio eta Sanmartin, 2020) gazteek aniztasunarekiko zituzten pertzepzioak eta jarrerak neurtu zituen, eta ondorioztatu zuen parte-hartzaile gehienek aniztasunarekiko jarrera positiboa eta tolerantzia bazuten ere, migrazioa eta etnizitatea zirela gazteen artean onargarritasun gutxien zuten gaiak. Era berean, jatorriari, kulturari eta erlijioari dagokienez, gizarte homogeneoagoa nahiago zutela adierazi zutenak ere ez ziren gutxi izan (% 16,8).

Gorroto diskurtsoa

Gorroto diskurtsoa beste pertsona batzuekiko adierazpen diskriminatzaile gisa defini liteke, beste pertsona batzuk desberdintzat hartzen baitira, besteak jatorri, erlijio, genero, sexu joera edo beste ezaugarri edo baldintza pertsonal batzuegatik. Horrela, gorroto diskurtsoen oinarria diskurtso hori jasaten duten pertsonen estereotipoak eta aurreiritziak dira (Bazzaco, García, Lejardi, Palacios eta Tarragona, 2017).

Hori guztia taldeen arteko harremanaren bidez azaltzen da. Gure burua endotaldeen parte sentitzen dugun taldeak identifikatuz gero, talde horretatik kanpo dauden pertsonak talde horretan sartuko dira. Normalean, endotaldearen balorazio positiboa exotaldearen debaluazioarekin lotzen da. Hala, exotaldeko kideak ezaugarri negatiboekin eta mehatxu jarrerekin erlazionatzen dira, eta, askotan, haiekiko jarrera deshumanizatzaileak, diskriminatzaileak eta mehatxatzaileak justifikatzen dituzte. Talde barruko faboritismo horrek, beraz, aurreiritziak eta gorroto diskurtsoak ekar ditzake berekin, bai eta taldeko kideztasun hartzen ez diren kideekiko indarkeriazko jarrerak ere (Tajfel eta Turner, 2004).

Kontuan hartuta nerabezaroaren ezaugarria dela fase horretan erantzun egiten zaiela honako galdera hauei: “nor naiz?” edo “zertan uste dut?”, taldeen arteko harremanek garrantzi handia dute; gazteek joera berezia dute beren erreferentzia taldearen arauak betetzeko. Pertenentzia zentzua bilatzen dute, baita berdinen onarpena ere, talde-arauak betetzea eraginez, baita arau horiek beste talde batzuk diskriminatzen dituztenean ere, gorroto eragile izatera irits daitezkeelarik (Wachs, Wettstein, Bilz eta Gamez-Guadix, 2022). Horregatik, justizia soziala eta bizikidetzaren positiboa bezalako balioak indartzeak berebiziko garrantzia du. Eskola, familiararen atzetik, nerabeen sozializatorako gune nagusia da, eta eragin handia du gazte horien jarrera eta jarrera politikoetan. Horregatik, gure ustez, garrantzitsua da bizikidetzarako eta talde arteko harremanetarako giroa sustatzea.

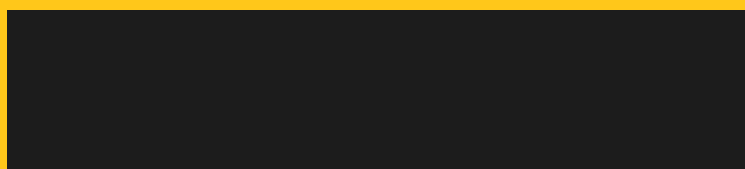
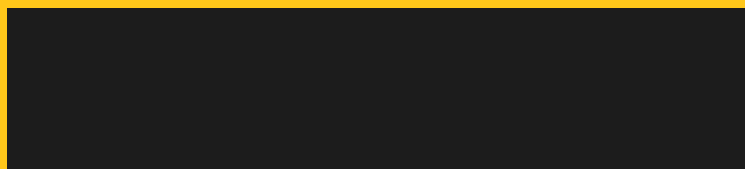
Tolerantziaren aldeko adierazpenean adierazten den bezala: Intolerantziaren aurka borrokatzeak heziketa eskatzen du: Intolerantzia ezjakintasunetik eta ezezagunaren beldurretik eta norberarenaren balioaren gehiegizko zentzutik sortzen da sarritan. Horregatik, beharrezkoa da gaiari buruz hezte eta gazteei tolerantzia eta giza eskubideak irakastea.

Sakontzeko

Informea:

Adolescentes frente a los discursos de odio. Una investigación participativa para identificar escenarios, agentes y estrategias para afrontarlos. Izquierdo-Montero, A., Laforgue-Bullido, N., Quirós-Guindal, A. y Lorón-Díaz, I. (2022).

05

Arrazakeriaren aurkako ekintzak ikasgelan

Arrazakeriaren aurkako eta kulturen arteko hezkuntza egiteko curriculumak berrikusteak duen garrantzia azpimarratu den bezala (edukietan eta antolamendu gaietan), gai horiei ikasgelan bertan edo taldearekin heldu behar zaie, hezkuntza ez-formalaren kasuan. Estereotipoak, aurreiritziak, diskriminazioa, arrazakeria edo migrazioa bezalako gaiak eztabaida aberasgarriak eta eraldatzaileak sortzen baitituzte taldean. Horretarako, honako ikuspegi hauek kontuan hartzea proposatzen dugu:

Pentsamendu kritikoa: autonomiaz eta askatasunez pentsatzeko aukera ematen du, beste pertsonen jakintzak, sentimenduak eta sinesmenak kontuan hartuta, munduan ulertzeko eta jarduteko modu desberdinak daudela ulertuta eta gizateriak aurre egin behar dien arazo eta erronkekiko sentsibilitatea erakutsiz. (Sakontzeko: irakatsi pentsamendu kritikoa, bell hooks).

Ikuspegi sozio-afektiboa: informazioaren transmisioa eta bizipen pertsonala konbinatzen dira, jarrera afektiboa sor dadin, bizipenetan oinarrituta (jolas bat, irudi edo berrien analisi bat, antzezpen bat...). Azken batean, talde bat osatzen duten gizabanakoak direnez, bakoitzak bere baitan bizi eta egoerak, aztertu, deskribatu eta bere bizipena jakinarazteko gai izan behar du. Eta subjektibotasunak partekatzearen bidez, iritzi berriak sortzeko gai izatea. (Sakontzeko: metodologia sozioafektiboa. Escola de cultura de pau, UAB).

Ikuspegi dialogiko-eraldatzailea: Elkarrizketaren bidez eraldatzeko giza gaitasunari eta potentzialtasunari egiten dio erreferentzia. Elkarrizketa, sormena eta adimen kolektiboa erraztuko dituzten egiturak sortzea eta gaitasunak garatzea da helburua. Bost elementutan egituratzen da: konfiantza, berdintasuna, aniztasuna, interes komuna eta erantzunkidetasuna. (Sakontzeko: Kultura arteko hezkuntza kritikoa eraldatzaileko gako dialogikoak. Aguilar eta Buraschi, 2017).

Ikasketa kooperatiboa: diziplina kolektiboa da, eta, banakako trebetasunak eta ezagutzak behar diren arren, taldeko kide guztien hausnarketan oinarritzen da. Aldi berean, pentsamendu kritikoa eta sortzailearen garapena sustatzen du, elkarrekintza, praktika eta hausnarketa eskatzen baititu. Ikasleei autonomoak izaten, adierazten, sozialki heltzen eta ikerketa sozialeko prozesu batek sortutako emaitzen arabera ikasten laguntzen die (Sakontzeko: Elkarlaneko ikaskuntzarako teknikak. Barkley, 2007).

Hezkuntza formalaren kasuan, ikasleekin lan hori egiteko honako aukera hauek hartu behar dira kontuan:

A. Tutoretzako ekintza plana.

B. Herritartasunerako hezkuntza edo Etika bezalako irakasgaiak.

C. Gainerako irakasgai eta espazio guztietan (ikastetxe barruan eta kanpoan) zeharkakotasuna ahaztu gabe; horretarako, arrazakeriaren aurkako eta kulturarteko curriculum materiala erabiltzea erraztu behar da.

Horrelako gaiak jorratzerakoan, eztabaidak, zalantzak eta, kasu batzuetan, erresistentziak sor daitezke taldearen aldetik. Hori dela eta, garrantzitsua da laguntzen duen pertsona eroso sentitzea gai horiek lantzeko, eta konfiantza, zaintza, elkartasun eta enpatia gune bat sortzea, taldeak bere iritziak eman ditzan, epaituk izatearen beldurrik gabe.

Taldeko lana eta hausnarketa errazteko hainbat gomendio jaso ditugu (Conseil de l'Europe, 2018; Laforgue-Bullido, Quirós-Guindal, Izquierdo-Montero, eta Lorón-Díaz, 2022)

:

- Parte hartzaileak beren **iritzi eta esperientziak azaltzera gonbidatzea.**
- Talde osoaren **hitz eta esamolde komunak** erabiltzea, taldearen beraren egungo, intereseko edo inguruko ekitaldiei erreferentzia eginez.
- Eguneroko gertakarien eta landutako kontzeptuen arteko loturak erraztea, kontzeptu abstraktuek egunero nola zeharkatzen gaituzten ulertzeko eta, horrela, ikaskuntzarekiko eta gizarte aldaketarekiko konpromisoa sortzen laguntzeko.
- **Norberaren adibideak erabiltzeak**, azalpenak emateak eta norberaren ahultasunak, zalantzak eta pribilegioak erakusteko konfiantzazko giroa sortzeko balio du. Intimitateak bere izaera politikoa berreskura dezake, indibidualtasuna kolektibotik konponduz.
- Lantzen diren kontzeptuen eta ezagutzen eraikuntza **kolektiboa sustatzea.**
- **Pertsona bakoitzari eta** landutako jarduera edo gai jakin batzuek sor dezaketen **emozio gogor bakoitzari arreta jartzea**, egoera pertsonalekin edo familiarrekin lotuta egon baitaitezke.
- Arrazakeria, migrazio-esperientzia edo edozein motatako diskriminazioa jasan duten **pertsonen iritzia klasearen aurrean azaltzea saihestea.** Ikasgela espazio segurua izatea, pertsona horiek beren esperientziak parteka ditzaten, hala nahi badute.
- **Gazteen agentzia sozial eta politikoa aitortzea** eta egunero justizia sozialaren aldeko borrokarako konpromisoak hartzera gonbidatzea.
- **Denbora ematea** parte-hartzaileek jarduera baino lehen berotu ahal izan dezaten, bai eta jarduera edo eztabaida amaitzeko denbora ere. Eztabaida jarduerak edo gaiak ixteak ez du nahitaez erantzun edo ondorio argirik izan behar, baina garrantzitsua da **parte-hartzaileen sormena sustatzea**, ondorio interesgarriak eta aberasgarriak sor ditzaten, ikasgelatik kanpo bada ere, itzulketa kritikoen bidez.
- **Arrazismoa eta diskriminazioa gai konplexuak dira**, eta modu sakon eta jarraituan landu behar dira; horregatik, **hainbat lan saio eskaintzea gomendatzen da.** Gainera, horrek lagundu egiten du ikasleek saioen arteko aldiaren ondorioak eta banakako hausnarketak sor ditzaten, ondorengo eztabaidak aberastuko dituztenak.
- Eztabaida errazten duen pertsona heldu gisa, **taldearen barruan sor daitezkeen gatasketarako prestatuta izatea.** Izan ere, gai sozialki delikatuak dira, eta askotan ukitzen dituzte gure esperientziak, sentimenduak eta balioak.

Azken finean, gertatzen ari denari buruz hitz egin, gertatzen ari den diskriminazioa aztertu eta horri heldu ahal izateko, ezinbestekoa da diskriminazio hori identifikatu eta izendatu ahal izatea, eta, horretarako, diskriminazio horren azpian dauden kategoriak erabili eta definitu behar dira.

Gainera, banakako aurreiritziak eta harreman asimetricoak eta diskriminatzaileak sortzen dituen menderatze sistema zalantzan jartzea sustatzeaz gain, garrantzitsua da ikasleen artean arrazismoaren aurkako kontzientzia sustatzea, Angela Davisek zioen bezala: "Gizarte arrazista batean, ez da nahikoa arrazista ez izatea". Arrazismoaren aurkakoak izan behar dugu. Gainera, arrazakeriaren aurkako hezkuntzak gazteen ekintza eta eraldaketarako agentzia sozial eta politikoa aitortu, ikusarazi eta sustatu behar du, diskurtso immobilizatzaile eta pasiboen aurrean. Ildo horretan, garrantzitsua da gogoratzea gazteak izan direla eta daudela egungo arraza diskriminazioaren aurkako borrokaren abangoardian.

JARDUERA

Lan egiten duzun gazte taldearen ezaugarrien arabera, nola planteatuko zenuke arrazakeriari buruzko lan-saio bat? Zer baliabide erabiliko zenituzke? Zer erantzun aurreikusi zenituzke? Zure eguneroko esperientzien zein adibide erabil zenitzake?

Sakontzeko

Guida:

Gazte eta nerabeekin antirrazismoa lantzeko gida. Jaurduera koadernoak. SOS Arrazakeria (2022)

06

Bereizkeriaren eta gorabehera arrazisten aurrean jardutea

Aurretik esan bezala, ikastetxeko gertakari arrazistak era askotakoak izan daitezke; horregatik, prebentzio lanak ezinbestekoak dira, eta hezkuntza komunitateko eragile guztien arrazismoaren aurkako kontzientzia sustatzea da eskola eraldatzaile baterako bidea. Horrek, gainera, aukera ematen du ikastetxean sor daitezkeen gertakari arrazistei⁴ modu koherente eta pedagogikoan erantzuteko.

Ikastetxeko kideren batenganako (irakasleak, ikasleak, familiak edo bestelako profesionalak) nahiz pertsona jakin batenganako (iruzkinak, txisteak, etab.) zeharkako edo ez berariazko intzidenteen aurrean, beharrezkoa da ikastetxearen erantzuna eta esku-hartzea.

“Ikasgeletan gertakari arrazistak prebenitzeko eta kudeatzeko eskuliburua” (Antón, Aparicio, García eta Migallón, 2015) oinarri hartuta, gertakari arrazista baten aurrean kontuan hartu beharreko jarraibide batzuk hartu ditugu, beste edozein gatazka motatan ere aplikatu daitezkeenak:

- Batez ere, esku-hartzea **errespetu, babes eta justizia testuinguru batean** kokatu behar da, eta inplikaturako pertsonentzat eta garatzen ari diren ikasle gazte guztientzat ikaskuntza aukera berri bat sortzera bideratuta egon behar du. Alde horretatik, diskriminazioagatik sortzen diren gatazkek aukera baliotsua dira elkarrekin bizitzeko eta harremanak izateko moduetan jokoan jartzen diren balioak antzemateko.
- Intzidente arrazisten biktimei **laguntza diskretua** eman behar zaie. Ez zaie beren kideen jakin mina erakutsi behar, ezta mesede bereziak jasotzeaz akusatu ere. Garrantzitsua da biktimari ikusaraztea gertaera edo bidegabekeria ez dela alde batera utziko.
- Irakasleen erantzunek **ez dituzte baldintzatu** behar etorkizunean parte hartuko duten ikasleekin lan egiteko ahaleginak. Jarrera arrazistak adierazten dituzten gazteek kulturaren edo inguruko alderdiak islatzen dituzte, eta horietan hazi egin dira. Haien jarrerak ez dira finkoak; aitzitik, kanpoko eraginen mende daude, gorabehera horiek zentroaren aldetik jasotzen duten tratamendua barne. Hori dela eta, alde aurreko lana garrantzitsua da; izan ere, gazteek jakin behar dute ikastetxeak zer jarrera duen zentzu horretan, eta jarrera arrazistak edo diskriminatzaileak zergatik diren onartezinak adierazi behar dute.

Zeharkako gorabehera edo gertakari ez-espezifikoaren aurrean, ikuspegi sozioafektibotik eta pentsamendu kritikotik, funtsezkoa da jarrera eta portaeren aldaketa ulermenetik eta bestearen azalean jartzetik etortzea (Matiz elkartea, 2015). Oterok (2009) proposatzen du banakako mailan erantzunik eraginkorra hizkuntza mota horren aldaketa bat iradokitzen edo ezustea ematen duena dela. Honako esaldi hauek erabil daitezke:

- “Zure hitz egiteko moduak mindu egiten nau.”
- “Harritu egiten nau horrela hitz egiten entzuteak.”
- “X esaten entzun zaitut. Zer esan nahi duzu horrekin?”
- “Zertarako esango zenuke horrelakorik?”
- “Zer esan nahi duzu horrekin?”
- “Hori esan duzunean zerbait mingarria esatea al zen zure asmoa?”
- “Mindu egiten nau hitz hori irain gisa erabiltzeak.”
- “Hizkuntza hori erabiltzeak ez du laguntzen jende asko hemen eroso senti dadin.”

“Galdetu klaseari edo taldeari oro har: **Zer gertatu da hemen?**” eta horri buruzko eztabaida eta elkarrizketa sustatu.

---

4. Biktimak edo beste edozein pertsonak arrazistatzen, xenofobotzen edo beste intolerantzia mota bat bezala ulertzen duen gertaera gorroto intzidentea da, delitua ez bada ere. Edozein pertsona izan daiteke gertakari edo delitu baten biktima gorrotoa, etsaitasuna edo aurreiritzia zuzentzen zaion taldekoa izan ala ez. OBERAXE - Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Espainiako Behatokia.

Nolanahi ere, horrelako esku-hartzeetan garrantzitsua da iritzi edo iruzkin bihozgabeak edo diskriminatzaileak despertsonalizatzen saiatzea, irainaren edo devaluazioaren ondorio den taldea agerraraz daiteke, pertsona kritikatu beharrean iruzkinak kritikatzeko dituzten adierazpenen bidez. **Zein dira X edo Y bezalako iruzkinen ondorioak?** Horrela, gertakari ez-espezifiko horiek aitzakia ezin hobea izan daitezke maskaratutako hizkuntzaren eta eguneroko arrazakeriaren erabilerari buruz hausnartzeko. Zirkunstantziak hausnarketarako denbora izatea ahalbidetzen badute, hainbat galdera planteatu daitezke, hala nola: Ikuspegi hori partekatzen duten pertsonak daude. **Zergatik uste duzue horrela dela?** Eta, ondoren, **zergatik ez dira beste pertsona batzuk jarrera horrekin ados egongo?**

Taldean, komenigarria litzateke ikasleekin komentario horiek dakartzaten anti-balioak lantzea, taldea jabetuz berdintasunezko jarrerak, tolerantak eta desberdinekiko errespetuzkoak inplementatzeko beharraz. Era berean, hizkuntzaren erabilerari eta botereari buruz eztabaidatu ahal izango litzateke, eta hizkuntza iraingarriaren ordez beste hizkuntza mota bat erabiliz aurrera egin. Iruzkin horiek, espezifikoak ez direnez, ez dira oso kaltegarriak, eta saihestu egin behar dira iruzkin horiek egin dituenak lotsatzen edo iraintzen duten aurkako erreakzioak, eta saihestu egin behar da jarrera erreaktiboa eta erresistentziakoa izatea (Otero, 2009).

Era horretako iruzkinak, zurrumurruak edo txisteak ikasgelatik kanpo ere egin ditzakete irakasleek edo bestelako agenteek, eta kasu horietan ere beharrezkoa da ikastetxeak esku hartzea. Helduak direnez, askotan komentario mota batzuk pasatzen uzten dira gatazka saihesteko asmoz; hala ere, ikastetxe batean esku-hartzea oso ekintza pedagogikoa eta eraldatzailea izan daiteke.

JARDUERA

Ikasgelako talde lanean, taldeko kide bati honako iruzkin hau entzuten diozu: “kontuz ibili behar da moroekin, ez dira fidatzekoak”. Nola erreakzionatzen duzu? Idatzi elkarrizketa txiki bat eszena nola garatuko litzatekeen azaltzeko.

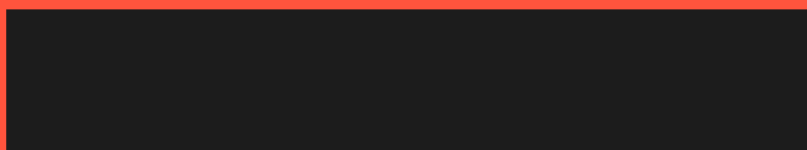
Sakontzeko

Gidaliburu:

Otero García, Kepa (2009). Manual para la prevención y gestión de incidentes racistas en las aulas. SOS Racismo Bizkaia.

Hot moments in the classroom. LSA Inclusive Teaching, University of Michigan (2021)

07

Erreferentzia bibliografikoak

- » Aguilar, María José y Buraschi, Daniel. (2020). Lo transformativo en el trabajo social. En J. Fombuena (coord.) *El trabajo social y su práctica profesional* (pp. 251-277). Nau Llibre.
- (2017). Claves dialógicas para una educación intercultural crítico-transformadora. *Interacções*, 43, 233-253.
- » Antón, Concha; Aparicio, Rosa; García, Raúl y Migallón, Jesús. (2015). *Manual de apoyo para la prevención y detección del racismo, la xenofobia y otras formas de intolerancia en las aulas*. Madrid: OBERAXE (Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia)
- » Arroyo, María José. (2013). *La Educación Intercultural: un camino hacia la inclusión educativa*. *Revista de educación inclusiva, Revista de Educación Inclusiva*, 6 (2), 144-159.
- » Asociación Matiz. (2015). *duIN! Resolución pacífica de conflictos. Guía de recursos y experiencias prácticas para educadores/as*. Recuperado de: <https://asociacionmatiz.org/2015/01/27/duin-resolucion-pacifica-de-conflictos-guia-de-recursos-y-experiencias-practicas-para-educadores-as/>
- » Auernheimer, G. (2003). *Einführung in die Interkulturelle Pädagogik*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. Citado en PRIEM (Programa Interdisciplinario de Estudios Migratorios) y FUSUPO (Fundación para la Superación de la Pobreza) (2017). *Guía pedagógica para una educación intercultural, anti-racista y con perspectiva de género*.
- » Banks, James A. (1992). Chapter 1: Multicultural Education: Historical Development, Dimensions, and Practice. *Review of Research in Education*, 19(1), 3-49. <https://doi.org/10.3102/0091732X019001003>
- » Barquín, Amelia. (2009). ¿De dónde son los hijos de los inmigrantes? La construcción de la identidad y la escuela. *Educación*, 44, 81-96. Recuperado de: <https://raco.cat/index.php/Educación/article/view/200834/268356>
- » Barquín, Amelia. (2017). Euskara, generoa, klasea eta jatorria eskolan. Zenbait gogoeta. *Jakin*, (221-222), 107-130.
- » Barquín, Amelia. (2021). *Educación Intercultural e Inclusiva. Algunas claves*. Zurrumurrueen Aurkako Sarea, recuperado de: <https://zas.eus/materiales-y-herramientas/educacion-intercultural-e-inclusiva/>
- » Bazzaco, Edoardo; García Juanatey, Ana; Palacios, A. y Tarragona, Laia. (2017). *¿Es odio? Manual práctico para reconocer y actuar frente a discursos y delitos de odio*. Institut de Drets Humans de Catalunya y SOS Racisme. Recuperado de: http://www.sosracisme.org/wp-content/uploads/2018/01/ES_ODIO__Manual_practico_v3_web.pdf
- » Besalú, Xavier; Paludarias, J.M. (1992): “Escola i diversitat cultural”, en VV.AA.: *Sobre interculturalitat: documents de treball de la tercera i quarta Escola d’Estiu sobre Interculturalitat*. Girona, Fundació SER.GI.
- » Besalú, Xavier. (2013). La escuela intercultural. *Red de escuelas interculturales*, 73.
- » Buraschi, Daniel y Aguilar-Idáñez, María José. (2022). Apuntes críticos para una Pedagogía Social antirracista, *Quaderns d’animació i educació social*, 36. Recuperado de: <http://quadernsanimacio.net>
- » Carbonell, Francesc. (2004). *Decálogo para una Educación Intercultural*. Recuperado de Aula Intercultural. <https://aulaintercultural.org/2010/07/25/decalogo-para-una-educacion-intercultural/>

- » CEDRE. (2020). *Percepción de la discriminación por origen racial o étnico por parte de sus potenciales víctimas en 2020*. Gobierno de España Ministerio de igualdad. Recuperado de: <https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/destacados/estudiopercepcion.htm>
- » Chew, Selfa; Cooper, Alisa y Houston, Akil. (2020). *The Anti- Racist Discussion Pedagogy*. Presented by: packback.
- » Conseil de l'Europe. (2018). Kit pédagogique Tous différents-tous égaux. Idées, ressources, méthodes et activités pour l'éducation interculturelle informelle avec des adultes et des jeunes. ISBN: 92-871-5629-8
- » Fox, Suzy y Stallworth, Lamont. E. (2005). Racial/ethnic bullying: Exploring links between bullying and racism in the US workplace. *Journal of vocational behavior*, 66(3), 438-456.
- » Fundación Secretariado Gitano. (2010). *Informe anual 2010. Discriminación y comunidad gitana*. Recuperado de: https://www.gitanos.org/publicaciones/discriminacion10/Informe_Discriminacion_2010_FINAL.pdf
- » García Perales, Raul. (2012). La educación desde la perspectiva de género, ENSAYOS, *Revista de la Facultad de Educación de Albacete*, 27.
- » Garrido Gámez, Yolanda. (2009). Puertas abiertas a la igualdad. La acogida del alumnado inmigrante en el centro educativo. *Caleidoscopio, Revista digital de contenidos educativos*, 2. Recuperado de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3095873>
- » Gómez Lara, Juan. (Colectivo Amani). (2010). Propuesta 38. Proponer la transferencia al ámbito de la educación formal de las buenas prácticas derivadas de las iniciativas comunitarias relativas a la gestión de la diversidad y la interculturalidad. En Colectivo Yedra, *El libro blanco de la educación intercultural*. Madrid: UGT
- » Grosfoguel, Ramón. (2011). Decolonizing Post-Colonial Studies and Paradigms of Political-Economy: Transmodernity, Decolonial Thinking and Global Coloniality. *Transmodernity: Journal of Peripheral Cultural Production of the Luso-Hispanic World*, 1(1), 1-38. <http://escholarship.org/uc/item/21k6t3fq>
- » Jordan, Josep Antoni. (1996). *Propuestas de educación intercultural para profesores*. Barcelona: CEAC.
- » Laforgue-Bullido, Noemi; Quirós-Guindal, Alba; Izquierdo-Montero, Alberto y Lorón-Díaz, Iñigo. (2022). #NonosRayes. *Una guía práctica para hablar sobre discursos de odio en espacios educativos*. Madrid: Centro Reina Sofía Sobre Adolescencia y Juventud, Fad. DOI: 10.5281/zenodo.6817
- » Liga Española de la Educación. (2020). *Interculturalidad en el ámbito educativo. Claves para educar en la diversidad*. Curso para profesoras y profesores de educación infantil, primaria, secundaria y, en general, para profesionales de la intervención social.
- » Lucini, Fernando. (2000). *Temas transversales y educación en valores*. Madrid: Anaya
- » Lund, Darren y Carr, Paul. (2008). Antiracist education. En *Encyclopedia of the social and cultural foundations of education* (Vol. 1, pp. 49-52). SAGE Publications, Inc., <https://dx.doi.org/10.4135/9781412963992.n28>
- » Maalouf, A. (1999). *Identidades asesinas*. Madrid: Alianza.
- » Mayoral Peñas, Milagros; Jiménez Blasco, Beatriz C.; Sassano Luiz, Silvana, y Resino García, Rosa. (2020). Inmigración y educación: experiencias de discriminación en la Comunidad de Madrid. *Espacio Tiempo y Forma. Serie VI, Geografía*, (13), 191-214. <https://doi.org/10.5944/etfvi.13.2020.26259>

- » Ministerio de Educación, Gobierno de Chile. (2013). *Discriminación en el contexto escolar. Orientaciones para promover una escuela inclusiva*. Recuperado de: <https://bibliotecadigital.mineduc.cl/handle/20.500.12365/2099>
- » Morales, Luis. (11 nov, 2012). Acogida. Aula intercultural. Recuperado de: <https://aulaintercultural.org/2012/11/11/acogida/>
- » Olalde, Blanca y Palacios, Santiago. (2013). *La formación continua del profesorado en educación intercultural: estereotipos y heurísticos*. En International Conference Re-conceptualizing the professional identity of the European teacher. Sharing Experiences (387-400), Sevilla, España: Copiarte.
- » Otero García, Kepa. (2009). *Manual para la prevención y gestión de incidentes racistas en las aulas*. SOS Racismo Bizkaia.
- » Pettigrew, Thomas F. (1980): "Prejudice" en Thernstrom y Cols. (eds.), *Harvard encyclopedia of American ethnic groups*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- » Plaza Casares, Sara. (8 de septiembre de 2019). Racismo en la escuela: asignatura pendiente. El Salto Diario. <https://www.elsaltodiario.com/educacion/racismo-escuela-asignatura-pendiente>
- » PRIEM (Programa Interdisciplinario de Estudios Migratorios) y FUSUPO (Fundación para la Superación de la Pobreza). (2017). *Guía pedagógica para una educación intercultural, anti-racista y con perspectiva de género*. Recuperado de: <http://www.superacionpobreza.cl/guia-pedagogica-para-una-educacion-intercultural-anti-racista-y-con-perspectiva-de-genero/>
- » Reinoso, Isabel. (2011). La perspectiva de género en la educación. *Cuadernos de educación y desarrollo*, 3 (28). Recuperado de: <https://www.eumed.net/rev/ced/28/rchm.htm>
- » Rodino, Ana María. (2015). La educación con enfoque de derechos humanos como práctica constructora de inclusión social. *Revista IIDH*, 61, págs. 201-224. Recuperado de: <https://biblioteca.corteidh.or.cr/documento/69101>
- » Rojas, Gloria. (2003). Estrategias para fomentar actitudes interculturales positivas en el aula. *Aldaba*, 29, 71-88. Recuperado de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1975774>
- » Subirats, Joan. (2002). *Gobierno local y educación. La importancia del territorio y la comunidad en el papel de la escuela*. Barcelona: Ariel
- » Terrén, Eduardo. (2004). Incorporación o asimilación. *La escuela como espacio de inclusión social*. Madrid: Los libros de la Catarata
- » Tudela, Patricia; Ballesteros, Juan Carlos; Rubio, Ana y Sanmartín, Anna. (2020). *Barómetro juvenil 2019. Discriminación y tolerancia hacia la diversidad*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud. Recuperado de: <https://www.adolescenciayjuventud.org/publicacion/barometro-juvenil-2019-tolerancia/>
- » Tajfel, Herni y Turner, John. C. (2004). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.), *Political psychology: Key readings* (pp. 276–293). Psychology Press.
- » UNESCO. (2008). *Un Enfoque de la Educación para Todos basado en los derechos humanos: marco para hacer realidad el derecho de los niños a la educación y los derechos en la educación*. United Nations Children's Fund. Recuperado de: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000158893>

- » Vázquez Aguado, Octavio. (2002). Competencia intercultural e intervención social. En García Castaño, F.J.: *La inmigración en España. Contextos y alternativas*. Vol. II. (645-655). Granada: Laboratorio de Estudios Interculturales.
- » Walsh, Catherine. (2012). Interculturalidad y (de)colonialidad: Perspectivas críticas y políticas. *Visão Global, Joaçaba, 15* (1-2), p. 61-74. Recuperado de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5478661>
- » Wachs, Sebastian; Wettstein, Alexander; Bilz, Ludwig y Gámez-Guadix, Manuel. (2022). *Motivos del discurso de odio en la adolescencia y su relación con las normas sociales*. *Comunicar, 71*, 9-20.

**Gipuzkoako
Foru Aldundia**
Kultura, Lanbide, Gazteria
eta Kirol Departamentua

**Diputación Foral
de Gipuzkoa**
Departamento de Cultura,
Cooperación, Juventud y Deportes